

„Mi az a Duma bojkottja?”

2011 őszén a Magyar Nyelvtudományi Tanszék levelet kapott, melyben egy börtönszlenget gyűjtő elítélt ismerős kért segítséget egy szótár kiadásához. Sok-sok levélváltás és négyévnyi közös munka után 2015 novemberére ebből a gyűjteményből elkészült egy 7890 szócikket tartalmazó börtönszlenget szótár *Sittesduma* címmel. Erről kérdeztük a kötet szerkesztőjét, Kis Tamást.

Mivel kezdődött a szótár története?

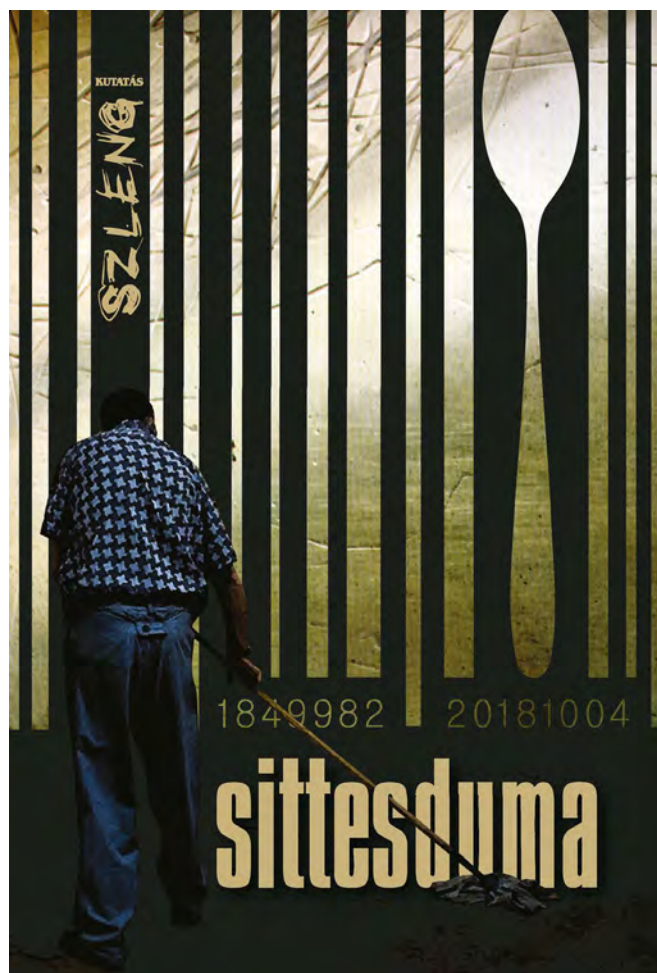
Az akkoriban a budapesti „Gyűjtő”-ben (azóta pedig már Sátoraljaújhelyen) harminc és fél éves büntetését töltő Gégény János 2008 táján elkezdte összegyűjteni a börtönszlenget általa ismert kifejezéseit. Mikor kezébe került *Bakaduma* című katonai szlengszótáram, elhatározta, hogy ő is valami hasonlót szeretne készíteni. Hozzám egy debreceni ismerőse révén jutott el, majd mikor később az addig összegyűlt anyagot is megismerem, nem kellett sokat gondolkoznom azon, hogy elvállaljam a szótár elkészítését.

A közös munkájuk azonban 2008-nál később kezdődött...

Először 2009-ben a börtön igazgatójának közvetítésével egy budapesti nyelvész kolléga, Mátételkiné Holló Magdolna vette fel a kapcsolatot Gégény Jánossal, és úgy volt, hogy ő szerkeszt szótárt Gégény gyűjteményéből. Egy idő után a közös munka különböző okok miatt megszakadt, így kerültem én a képbe. Egyik nap a fachomban egy kézírásos levelet találtam, amiben egy általam mindmáig ismeretlen hölgy arról értesített, hogy van egy büntetését töltő ismerőse, aki börtönszlenget gyűjt, és szeretné ezt a segítséggel könyvformában viszontlátni. Ekkor kezdtünk el levelezni Gégény Jánossal, és hamar kiderült, hogy kifejezetten jó anyagot gyűjtött össze. Így kezdődött a mi közös munkánk.

Hogyan kell elképzelni ezt a folyamatot?

Gégény Jánossal személyesen sohasem találkoztam, csak levélből ismerjük egymást. Levelezésünk természetesen a hagyományos postai úton zajlott, hiszen a fogvatartottak nem e-mailezhetnek. Ez ugyan kissé lassította a munkát, de igazából nem akadályozta. Először az összegyűjtött adatokat kellett számítógépen rögzíteni. Ennek során már megtörtént az első válogatás: kihagytam a nem szlengnek minősülő szavakat, illetve megjelöltem azokat az adatokat, amelyeknek „szlengségét”, jelentését, alakját, eredetét stb. célszerűnek látszott ellenőrizni. Ebben az ellenőrzésben nagyon sokat segített Gégény János, mert kiválóan és óriási kitartással dolgozott. Nagyon gyorsan megértette azokat a lexikográfiai alapelveket, amelyek alapján a *Sittesduma* szócikkeit íródtak, és hamarosan már ennek megfelelően küldte az újabb adatokat. Ha egy-egy általa leírt szó jelentése valamiért nem tűnt megfelelőnek, akkor példamondatokat írt, vagy körülírta a használatát, amiből én már ki tudtam hámozni a hiányzó információt. Gégény János feladata volt az egyes szócikkekhez a stilisztikai-használati

minősítések megadása, és ő szervezte rabtársai között a kötethez készített ábrák, karikatúrák megrajzolását is. Azt mondhatom tehát, hogy ugyan én voltam a „kőműves”, aki a falat rakta, de a jó minőségű „téglákat” Gégény János szállította a munkához – mindvégig aktív közreműködő volt. Nem véletlen, hogy a *Sittesduma* szerzőjeként mindkettőnk neve szerepel.

A könyv kiadása során viszont akadtak nehézségek...

Ez így volt, de végül a Debreceni Egyetemi Kiadó a segítségünkre sietett, és vállalta, hogy a Szlengkutatás sorozat legújabb köteteként megjelenteti a *Sittesdumát*. 2015-ben sikerült elnyerni egy NKA-pályázaton annyi pénzt, amiből – ha csak minimális példányszámban is, de – megoldható volt a könyv kiadása.

A Sittesduma alapján mennyire kaphatunk valós képet a börtönökről?

Az, ami a *Sittesdumában* látszik a börtönéletből, hiteles, de hogy ez mekkora része a valóságnak, az már kérdéses. Nyilvánvaló, hogy a szótárforma nem alkalmas arra, hogy a börtönközösségeket a maguk összetettségében megismerjük belőle, hiszen a *Sittesduma*, mint minden szótár, csak szavakat, jobb esetben példamondatokat, párbeszédet tartalmaz, amelyek ki vannak emelve a saját kontextusukból. Olyanok, mint a gombostűre tűzött pillangók egy lepkegyűjteményben: lehet, hogy szépek és színesek, de ezek már nem élnek, a valóságot csak valamilyen kimerevített formában mutatják. A börtönszlenget nem fedi le a börtönélet minden részét, csak azt lehet megismerni belőle, ami az elítéltek

sámára fontos, és ezért elnevezték valahogy. Például az emberek közti viszonyokat, a börtönhierarchiát és -értékrendet elég pontosan fel lehet mérni a szleng segítségével. Nem véletlen, hogy a ranglétra alján elhelyezkedő, mindenki által megvetett emberekre nagyon sok szó van (a homoszexuálisokra 121, az afféle cselédként dolgoztatott csicskákra 102), ám ezek a szavak kivétel nélkül minimum gúnyosak, de inkább durvák, pejoratívak.

Milyen az elítéltek viszonya a szlenghez?

Ezt a kérdést az első magyar börtönszlengszótárt publikáló Szabó Edina vizsgálta egyik tanulmányában. Tőle tudjuk, hogy az elítéltek viszonya a szlenghez meglehetősen ambivalens. A börtönszlengnek rejtett presztízse van, ami azt jelenti, hogy bár csúnyának, rossznak gondolják, mégis használják az elítéltek, hisz ez valójában a börtönközösséghez tartozást fejezi ki. Márpedig a börtönben különösen fontos tartozni valamelyik közösséghez (akkor is, ha ez egy kényszerközösség), ezért a büntetésüket töltő elítéltek nem tehetik meg, hogy nem használják a közösség szlengjét.

Gégény János azt írja a kötet előszavában, hogy a börtönszleng „egyfajta védekező mechanizmus részét is képezi” használói számára. A szleng segítségével kizárják azt, aki nem tartozik hozzájuk.

Igen. Ez a nyelv (és benne a szleng) egyik legfontosabb funkciója. Ez a kizárás persze egyúttal a börtön funkciójának feje tetejére állítása is: én vagyok bezárva, viszont azáltal, hogy nem engedek be másokat a saját közösségembe, tulajdonképpen picit felszabadítom, kiszabadítom magamat. Egyfajta lelki szabadság érzetet nyújthat a szleng használata.

Miben különbözik a Sittesduma Szabó Edina 2008-as

börtönszlengszótárától (SZABÓ Edina, A magyar börtönszleng szótára, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2008.)?

Az alapvető különbség a gyűjtés módszerében van. A *Sittesdumánál* a gyűjtő a börtönszleng „anyanyelvi” használója volt, míg a korábbi szótárhoz egy nyelvész kutató kérdőívvel gyűjtötte össze az anyagot. Eltér az adatok mennyisége is: a *Sittesduma* közel háromezer szócikkkel többet tartalmaz, de mivel nem található meg benne minden szó és jelentés, ami Szabó Edinánál szerepel (ugyanis csak a Gégény által ismert kifejezések kerültek bele), azt gyanítom, hogy a *Sittesduma* kis híján nyolcezer szócikkének legalább a fele újdonság Szabó Edina gyűjteményéhez képest. Ami nagyon fontos, hogy Gégény János speciális helyzete (azaz, hogy nemcsak ő maga használja a börtönszlenget, de nap mint nap ezt hallja a környezetében) lehetővé tette példamondatok gyűjtését is, ami nemcsak hitelesebbé teszi a szótárt, hanem sokkal élőbbé is. Ugyanez az oka annak is, hogy a *Sittesduma* sokkal gazdagabb szólásokban, terjedelmesebb kifejezésekben.

Miért Sittesduma lett a szótár címe?

A *sittesduma* egy létező börtönszlengszó, a börtönszleng hívják így az elítéltek. Ráadásul a *Sittesduma* rímeli a szótár előzményének tekinthető *Bakaduma* címére is.

Mikortól lesz elérhető a szótár?

A kötet 2015 novemberében megjelent, ez azonban nem jelenti azt, hogy meg is lehet vásárolni, ugyanis a kiadást fedező pályázat feltételei miatt majd csak 2016 őszén kerülhet forgalomba. Viszont könyvtárakban hozzáférhető lesz a kötet: a magyar nyelvészeti könyvtárban és az egyetemi nagykönyvtárban már most is vannak belőle lapozgatható példányok.

lekezel tn ige **1.** Üdvözlésképpen kezet fog. — **jattol, lejattol, pacsizik.** **2.** Megver, ellátja a baját; **elmáráz.**

lekoccol tn ige **1.** Elmenekül, megszökik; **télakol.** **2.** Elmegy; **elavázik.** (*Húzd szét a lyukad, és) koccolj le!*: Menj innen! Vö. **leakad.**

lekoccoltat ts ige **1.** Elküld, elzavar; **lekoptat.** **2.** Megszakítja a kapcsolatot; **lepattint.**

lekokiz ts ige *ritk* Leüt; **lepadlóztat.**

lekoptat ts ige Leráz, elküld, elzavar. — **koccoltat, lépít, lekoccoltat, lepattint, vízre tesz, vizet ad, vizibiciklizni küld.**

lekortyol ts ige *pej* Orálisan közösül,

lelencruha fn *ritk* Rabruha; **sitiruci.**

lelép tn ige **1.** Megszökik; **télakol.** ~ *a térképről*: Ua. *Jobb, ha lelépsz a térképről, ha feldobsz!* **2.** Elmegy; **elavázik.**

Részlet a *Sittesduma* c. könyvből